

Розвиток творчих здібностей в процесі міжособистісної взаємодії учнів початкової школи

На підставі аналізу результатів досліджень проблеми розвитку творчих здібностей стаття розкриває основні компоненти методики розвитку творчих здібностей школярів. Тут велике значення має творче мислення, уява, інтуїція, часом неусвідомлені компоненти розумової активності, потреба учнів у самореалізації творчості, особливу роль відіграють міжособистісні стосунки учнів, їх взаємодія, коли учні підтримують один одного, допомагають розкрити творчість кожного, реалізувати творчий потенціал, задатки, своє натхнення в діяльності, створюючи належні можливості. У статті представлено зміст тренінгових занять з покращення міжособистісних стосунків і взаємин, зниженню агресивності, стабілізації самооцінки, розвитку творчості.

Ключові слова: творчі здібності, творчість, творча активність, міжособистісна взаємодія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розбудовні процеси, які відбуваються сьогодні в світі гостро поставили перед педагогами проблему диференціації навчально-виховного процесу з метою раннього виявлення та розвитку творчих здібностей. Саме в цьому педагоги справедливо вбачають нові можливості максимального розвитку дітей з різним рівнем здібностей. Якщо звернутися до творчої спадщини видатного українського педагога В.О.Сухомлинського, то не можна не побачити, що проблема розвитку творчих здібностей дітей давно і плідно розробляється у вітчизняній педагогіці. Саме Сухомлинському належить думка про те, що предметом особливої уваги кожного педколективу повинна бути «... спеціальна спрямованість виховання: розвиток обдаровань, виховання розуму, творчих здібностей учнів які стануть у майбутньому вченими, мислителями, художниками» [1, 44-46].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз досліджень проблеми розвитку творчих здібностей дає можливість визначити основні компоненти методики розвитку творчих здібностей школярів [5, 78].

По-перше, це розвиток дискретної роботи мозку дитини, здатності зосереджувати думку на одному об'єкті, миттєво переключати її на інший. Парадокс цього методу – в тому, що чим більше перед дитиною незрозумілого, чим більше вражає, дивує її, тим розумнішою стає маленька людина.

По-друге – це творча праця дитини, коли вона створює щось сама і може при цьому бачити результати своєї праці. Чим більше входить рука дитини у взаємодію з природою, із суспільною працею, тим більше спостережливості, допитливості, пильності, уваги, здатності досліджувати з'являється у діяльності дитини.

По-третє, створення такої атмосфери у дитячому колективі, щоб кожна дитина відчула гордість від того, що вона у чомусь досягла визначних успіхів. У таких умовах пробуджується так звана «енергія думки».

По-четверте, це необхідність відкрити в кожній дитині її найсильнішу сторону. «Знайти золоту жилку» і добитися, щоб дитина досягла успіхів у тій справі, котра найбільш розкриває її природні задатки.

По-п'яте, це створення таких умов, за яких у дитини щодня був би час для заняття улюбленою працею.

Велике значення для розвитку творчих здібностей мають соціальні контакти, в які вступає дитина з самого початку життя. Саме батьки та батьківська педагогіка мають величезний вплив на розвиток дитячої особистості, на формування її власної «Я – концепції», тобто системи уявлень про себе на основі якої вона взаємодіє з іншими людьми.

У процесі виховання людської особистості навколо неї діють багато різноманітних сил, які так чи інакше впливають на її розвиток, у тому числі і на розвиток творчих здібностей: сім'я, вулиця, друзі, засоби масової інформації, школа.

Мета статті. Дослідити особливості розвитку творчих здібностей у молодших школярів в процесі міжособистісної взаємодії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вивчення особливостей творчих здібностей у молодших школярів показали вплив міжособистісної взаємодії на їх розвиток. Відомо, що вже в молодшому шкільному віці учні можуть виявляти елементи творчого мислення такі, як оригінальність, гнучкість, швидкість знаходження нових варіантів вирішення задачі тощо [7, 18-20].

Такі обдаровані, творчі учні мають досить високий інтелектуальний рівень розвитку, але часто не мають досить високого соціального статусу у взаєминах з однолітками, з іншими учнями взаємини майже відсутні і не розвиваються. Як показали дослідження Коломінського Я.Л., Реан А.А., Симановського Л.Д., що на розвиток кожної особистості школяра впливають міжособистісні стосунки, які в свою чергу впливають на розвиток не тільки особистісних якостей, але й творчого мислення учнів, їх творчої діяльності, творчих здібностей. На підставі результатів досліджень була висунута концепція розвитку творчості, обдарованості особистості, як загальної психологічної передумови розвитку творчого потенціалу особистості. Відповідно до цієї концепції виділено такі компоненти творчості дитини: оригінальність рішень задач, гнучкість мислення, вміння знаходити оптимальні способи діяльності, швидкість прояву мовленнєво-розумових процесів, успішність виконання діяльності [4, 10-12].

Існує помилкова думка, що творчі діти не потребують допомоги дорослих, не відчують потреби в особливій увазі і керівництві. Але насправді такі діти найбільш чутливі до оцінки їхньої діяльності, поведінки і мислення, вони більш сприйнятливі до сенсорних стимулів і краще розуміють відносини і зв'язки. Творча дитина схильна до критичного ставлення не тільки до себе, але і до оточуючого світу. Тому педагоги, які працюють з такими дітьми, мають бути досить терпимі до критики взагалі і себе зокрема. Талановиті діти часто сприймають невербальні сигнали як прояв неприйняття себе з боку людей. У результаті складається враження непосидючої дитини, яка постійно відволікається і на все реагує. Для них не

існує стандартних вимог (все як у всіх), їм складно бути конформістами, особливо якщо існуючі норми і правила йдуть врозріз з їхніми інтересами і здаються безглуздими. Для творчої дитини твердження, що так прийнято всім і завжди не є аргументом.

Здібні діти досить вимогливі до себе, часто ставлять перед собою цілі, яких не можна досягти в даний момент, що призводить до емоційного розладу і дестабілізації поведінки [5, 73]. Такі діти нерідко з недостатньою терпимістю ставляться до однолітків, що стоять нижче їх у плані розвитку здібностей. Ці й інші особливості таких учнів впливають на їхній соціальний статус, коли вони займають позицію «несхвалюваних». Зрозуміло, слід домагатися зміни такої позиції, і, насамперед, це пов'язано з підготовкою самих педагогів [6, 7].

Однією з головних умов розвитку творчих здібностей учнів є створення творчої атмосфери в класі, тобто, такої обстановки, яка благотворно впливає на появу нових, оригінальних ідей. Початком створення творчої атмосфери є розвиток почуття психологічного захисту дітей: до думок, які висловлюються учнями, потрібно ставитися з повагою. Дитина має впевнитися у власних силах продукувати оригінальні і правильні ідеї. Без такої впевненості дитяча думка завжди буде скутою, а отже, втрачатиме оригінальність [3, 2-3].

Творчість у школярів – діяльність, що пов'язана із створенням чогось нового, оригінального, унікального. Тут велике значення має творче мислення, уява, інтуїція, часом неусвідомлені компоненти розумової активності, потреба учнів у самореалізації творчості, особливу роль відіграють міжособистісні стосунки учнів, їх взаємодія, коли учні підтримують один одного, допомагають розкрити творчість кожного, реалізувати творчий потенціал, задатки, своє натхнення в діяльності, створюючи належні можливості.

У дослідженні розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі міжособистісної взаємодії ми використовували комплекс стандартизованих психодіагностичних методик: «тест творчого мислення»,

«творчі здібності», «соціометрія» для визначення соціометричного статусу учнів, співвідношення його з творчими здібностями школярів. Проаналізувавши отримані результати, виявлено, що високий рівень оригінальності творчого мислення у молодших школярів виявили 28%, середній 48%, низький 24%; розробленість ідеї чи нестандартне вирішення проблеми в різних навчальних ситуаціях виявили 28% учнів, частково реалізували 24%; так швидкість і гнучкість творчого мислення високого рівня виявили 32%, 52% - середнього і 20% низького рівня, тобто це ті учні, які не встигають швидко виконати творче завдання за запропонованими тестами. Таким чином, за всіма показниками творчого мислення переважає середній рівень, низький рівень виявився найменш виражений. Все це свідчить про достатню розвиненість розумових процесів у молодших школярів і вони можуть самостійно компонувати частини в нове вирішення проблеми в навчальній діяльності.

Проаналізувавши результати з визначення соціометричного статусу молодших школярів і співвідношення його з творчими здібностями особистості, виявлено, що учні з високим рівнем творчих здібностей мають в більшості середній коефіцієнт соціального статусу (наприклад від 0,3 до 0,5); в той час, як учні середнього рівня творчих здібностей виявляють коефіцієнт соціального статусу (від 0,4 до 0,7), учні з низьким рівнем творчих здібностей також виявляють низький коефіцієнт соціального статусу (від 0,2 до 0,5).

Таким чином, виявлено, що учні з високим рівнем творчих здібностей мають в основному середній коефіцієнт соціометричного статусу. Тому необхідно формувати в учнів і творчі здібності, і проводити роботу з підвищенню соціометричного статусу обдарованих, творчих дітей.

З метою розвитку цих якостей особистості нами була проведена психокорекційна робота, яка складалася з ряду тренінгових занять з покращення міжособистісних стосунків і взаємин, зниженню агресивності, стабілізації самооцінки, розвитку творчості. Це заняття такого типу:

психологічні КВК, які потребували досить високого інтелектуального рівня, адже діти працювали в командах. Творчі обдаровані діти отримували високі соціометричні статуси в цих командах, вони намагалися виграти і зайняти високі рейтингові місця серед команд класу. Завдання, які давалися командам – це вирішення інтелектуальних задач зі збірника [2, 12], вирішення анаграм, знаходження початку чи кінцівки ряду слів, тести Равена, Айзенка «Проверьте свои способности» тощо.

Проведення ряду тренінгових занять з підвищення творчих здібностей учнів, а також їх соціометричного статусу в колективі учнів, також сприяло отриманню позитивних результатів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна зробити такі висновки, що покращення міжособистісних стосунків, міжособистісної взаємодії підвищує соціометричний статус творчих обдарованих учнів, з іншого боку – підвищує творчий потенціал кожної особистості, сприяє виявленню інтелектуальних резервів розумової діяльності молодших школярів, підвищує рівень благополуччя взаємин, високий рівень комфортності у школярів сприяє розвитку творчого мислення, вміння нестандартно вирішувати нові завдання, знаходити щось нове, незвичайне, самостійно komponувати незнайоме в знайоме для вирішення нової проблеми, завдяки чому підвищується якість творчого мислення школярів, їх оригінальність, швидкість, гнучкість тощо. Разом з тим подальшого дослідження потребує з'ясування особливостей розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у процесі міжособистісної взаємодії в сім'ї.

Джерела та література

1. Бабенко О. Розвиток творчих здібностей учнів // Дивослово. – 2001. – №11. – С. 44-46.
2. Зак А.З. Развитие интеллектуальных способностей у детей 6-7 лет / А. З. Зак. – М. : Новая школа, 1996. – 288 с.

3. Мартинюк Л. Становлення творчої особистості молодшого школяра // Учитель року. – 2002. – №5. – С.2, 3.
4. Момот Л., Шелестова Л. Творчий розвиток учнів у процесі навчання // Шлях освіти. – К.: 2002. – №3. – С. 10-12.
5. Одаренные дети. Пер. с англ./ Под общ. ред. Бурменской Г.В., Слущкого В.М.- М.: Прогресс, 1991. - 383 с.
6. Побірченко Н. Василь Сухомлинський: формування дитячої особистості засобами художньої літератури // Освітні технології. – 2004. – №2. – С. 5-12.
7. Уфімцева С. Формуємо творчу особистість // Директор школи . – 2005. – №48 (384). – С.18 – 20.

Смолюк Светлана. Развитие творческих способностей в процессе межличностного взаимодействия учащихся начальной школы.

На основании анализа результатов исследований проблемы развития творческих способностей, статья раскрывает основные компоненты методики развития творческих способностей школьников. Здесь большое значение имеет творческое мышление, воображение, интуиция, иногда неосознанные компоненты умственной активности, потребность учащихся в самореализации творчества, особую роль играют межличностные отношения учащихся, их взаимодействие, когда ученики поддерживают друг друга, помогают раскрыть творчество каждого, реализовать творческий потенциал, задатки, свое вдохновение в деятельности, создавая соответствующие условия. В статье представлено содержание тренинговых занятий по улучшению межличностных отношений и взаимоотношений, снижению агрессивности, стабилизации самооценки, развитию творчества.

Ключевые слова: творческие способности, творчество, творческая активность, межличностное взаимодействие.

Svetlana Smolyuk. The development of creative abilities in the process of interpersonal interaction of pupils in primary school.

The article is about the main components of the methodology development of creative abilities of pupils on the basis of the results of studies on the development of creative abilities. It claims the main value of creative thinking, imagination, intuition, the needs of students in the self-realization of creation, interpersonal interaction of pupils, when they support each other, help to realize creative potential, abilities, inspiration in activity in appropriate conditions. The article represents the content of training lessons to improve interpersonal relationships, to reduce aggression, self-stabilization, development of creativity.

Key words: creative abilities, creativity, creative activity, interpersonal interaction.

Автор:

СМОЛЮК Світлана – аспірант кафедри педагогіки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк).